

Historisk blik på skriveforskning og skrivepædagogik

Af Mette Bak Bjerregaard

Artiklen er oprindelig skrevet som et afsnit i mit speciale fra kandidatuddannelsen i didaktik, dansk på DPU.

I denne artikel males med bred pensel et billede af hovedstrømningerne i skriveforskningen og skrivepædagogikken frem til i dag. Som i alle andre tilfælde, hvor der udarbejdes skitser, udelades mange detaljer. Skitseringen tager sit udgangspunkt i den amerikanske skriveforskning, idet de første skrivepædagogiske bevægelser og den første egentlige skriveforskning foregik i USA, og USA i flere årtier var det dominerende centrum for den vestlige skriveforskning. Siden 1980'erne har skriveforskningen uddifferentieret sig i forskellige retninger i USA såvel som udenfor USA (Krogh, 2003:244f).

Indtil omkring 1970 har skriveforskning været synonymt med tekstforskning, og den fremherskende forestilling om skriveprocessen var, at det var en lineær proces, hvor skriveren gennem planlægning, skrivning og revision producerede sin tekst. Forskerne var lingvister, litteraturforskere og retorikere, og forskningen var fokuseret på analyse af den færdige tekst og præsriptive teksttræk i eksperter eksemplariske modeltekster. (Hoel, 1997:4, Nystrand 2001:115).

I slutningen af 60'erne og begyndelsen af 70'erne udfordredes synet på skriveprocessen som overføring af færdige tanker til papir af en amerikansk skrivepædagogisk bevægelse, som fokuserede på skrivning som en individuel, frigørende, ekspressiv og udforskende proces. En af forgangsmændene inden for den *ekspressive retning* var den amerikanske professor Peter Elbow. Elbow satte spørgsmålstegn ved teorien om, at tanken kommer før sproget. I stedet ser Elbow tanken og sproget som en organisk sammenhæng:

"Instead of a two-step transaction of meaning-into-language, think of writing as an organic, developmental process in which you start writing at the very beginning – before you know your meaning at all – and encourage your words gradually to change and evolve. Only at the end will you know what you want to say or the words you want to say it with. You should expect yourself

to end up somewhere different from where you started. Meaning is not what you start out with but what you end up with."

(Elbow 1973:15).

Grundtanken i Elbows teori er, at skrivefasen skal deles i de to processer "creating" og "criticizing", hvormed menes, at eleverne skal skabe teksten ved blot at skrive uden tanke på planlægning, struktur, stavning og grammatik. Først når tankerne og teksten er skabt, kan redigeringsfasen påbegyndes, hvor eleverne skal arbejde kritisk med deres egen skabelse. "Freewriting" (hurtigskrivning) introduceres som den basale teknik i Elbows teori (Elbow, 1973:3ff). En del af tankerne bag Elbows ekspressive skrivning præger fremadrettet den procesorienterede skrivepædagogik, som udvikles i USA fra dette tidspunkt.

Parallelt med den skrivepædagogiske bevægelse udviklede der sig en egentlig empirisk og teoretisk skriveforskning med fokus på skriverens proces frem for tidligere tiders fokus på de målbare aspekter af skriftlige produkter (Humes, 1983:201). Denne retning omtales i skriveforskningslitteraturen¹ ofte som den *kognitive retning*. Den kognitivt baserede skriveforskning er optaget af at kortlægge de kognitive processer, skriveren befinder sig i, når der skrives. De kognitive skriveforskere gennemførte eksperimentelle studier af almindelige menneskers skriveprocesser, hvilket kaldte på nye forskningsmetoder. En af de mest anvendte af disse nye metoder var "composing protocols" (Hoel, 1997: 10), hvor skriveren indtalte sine tanker på lydbånd sideløbende med sin skriveproces. Tre af de mest centrale forskere indenfor den kognitivt baserede skriveforskning er professor Linda Flower, psykologen John R. Hayes (Hoel, 1997:10ff) og den amerikanske skriveforsker Janet Emig (Dysthe 2005:50).

Efter et årti med fokus på det almene, individfokuserede perspektiv, som var karakteristisk for den ekspressive skrivepædagogik og den kognitive skriveforskning, opstår der i USA såvel som Skandinavien en ny generation af skriveforskere, som studerer skrivning i en social kontekst (Krogh, 2003:242). Denne nye retning indenfor skriveforskningen henvises til som den *kontekstorienterede* eller *social retning* (Hoel, 1997: 22, Bundsgaard, 2005:288) eller den *retoriske position* (Greene og Ackermann 1995:384). Skrivning set i et socialt og kontekstuel perspektiv indebærer, at skrivning og skriveren anskues i en social og kulturel kontekst,

---

¹ I historiske gennemgange af skriveforskningen i USA opdeles forskningen som oftest i tre faser: den ekspressive retning, den kognitive retning og den kontekstorienterede eller sociale retning (Hoel, 1997, Krogh 2003:242f)

hvilket gøres med udgangspunkt i en bred variation af forskningstraditioner og videnskabelige tilgange (Hoel, 1997: 22, Krogh, 2003:242).

Udgangspunktet for forskerne i den kontekstorienterede retning var en kritik af den kognitive skriveforsknings metoder, hvor undersøgelsesobjekterne (elever) placeredes i kunstige og kontekstuaafhængige situationer. Den nye generation af forskere satte spørgsmålstegn ved, hvorvidt resultaterne af den kognitive forskning var overførbare til skrivning i andre kontekster, og de satte derfor fokus på de sociale sammenhænge, hvori skrivningen foregår (Hoel, 1997:27). Den teoretiske ramme blev også ændret i takt med overgangen til den kontekstorienterede forskning, hvilket betyder, at de kognitive teorier blev skubbet i baggrunden til fordel for fx den russiske psykolog og sprogforsker Lev S. Vygotskys sociokulturelle teorier, hvor sprog og andre tegnsystemer opfattes som medierende redskab mellem individets kognition og den sociale og kulturelle kontekst (Greene og Ackerman 1995:405). Skrivning opfattes således i den kontekstorienterede tradition som en betydningskabende proces, der formes af og bidrager til at forme den sprogligt-sociale kontekst, som skrivningen er en del af (Krogh, 2003:242).

Strømningerne i den kontekstorienterede forskningsretning har i USA ført til pædagogiske praksisser som "Writing Across the Curriculum", som fokuserer på betydningen af at lære at skrive i alle fag, og "Writing to Learn", som fokuserer på betydningen af, at det faglige stof, som den lærende forholder sig skriftligt til på en kritisk og undersøgende måde, læres bedre. (Greene og Ackerman 1995:402).

Parallelt med udviklingen i USA opstår der i Australien den pædagogiske praksis "Genrepædagogik". Genrepædagogikken er en kombination af den kontekstorienterede retning og den britiske lingvist M.A.K. Hallidays systemisk funktionelle grammatik (Bundsgaard 2005:289). Genrepædagogikken er en SFL-baseret pædagogik, som indeholder tre konstituerende elementer: systemisk funktionel lingvistik (SFL), en tekst- eller genreteori samt en sprogbaseret pædagogik (Mulvad 2012:12). Formålet med genrepædagogikken var i sit udgangspunkt "*at give især de mindre privilegerede elever mulighed for at klare sig sprogligt bedre*" (Hedeboe og Polias 2000:196).

I Skandinavisk sammenhæng har interessen for skriveforskning især været fremherskende i Norge, hvor fokus indledningsvist var på procesorienteret skrivepædagogik, primært inspireret af den kontekstorienterede fase i skriveforskningen. Sidenhen har oprettelsen af

Skrivesenteret, et nationalt skriveforskningscenter, sat fokus på skrivning i et bredere perspektiv. Skrivecenterets formål er at styrke skrivekompetence hos børn, unge og voksne og arbejde ud fra en tværfaglig profil med skrivning som en grundlæggende færdighed i forskellige fag og på alle uddannelsesniveauer (www.skrivesenteret.no). Fra 2006 – 2010 udførtes et praksisrelateret forskningsprojekt ved Høgskolen i Sør-Tøndelag i samarbejde med Skrivesenteret under overskriften *Skrijving som grunnleggende fertighet og utfordring* (SKRIV). Et af ønskerne for projektet var en konkret og detaljeret belysning af, hvordan arbejdet med skrivning af tekster foregik fra børnehave til det første år i gymnasiet (Smidt m.fl. 2011:7- 34).

I Danmark kan man ikke tale om et egentligt skriveforskningsmiljø. Forskerne henter typisk inspiration i de mere etablerede miljøer i USA/Canada, Australien og Norge (Krogh 2003:246f). Dette betyder dog ikke, at der ikke har været forsket i skrivning herhjemme. Procesorienteret skrivepædagogik blev introduceret i Danmark i begyndelsen af 90'erne. En af pionererne bag introduktionen og den videre forskning i procesorienteret skrivning på folkeskoleområdet er den danske lektor Elisabeth Hansen. I gymnasieskolen regnes professor i fagdidaktik Ellen Krogh, Lektor Mi'anne Juul Jensen og forhenværende lektor Alma Rasmussen m.fl. som pionererne indenfor forskningen i procesorienteret skrivning (Bundsgaard 2005:290). Siden Hansens indledende arbejde i begyndelsen af 1990'erne har forskningen i procesorienteret skrivning dog ligget forholdsvis stille, indtil professor Vibeke Hetmar i 2000 kom med en kraftig kritik af en række centrale praksisser i den procesorienterede skriveundervisning, formuleret på baggrund af et treårigt udviklings- og forskningsprojekt i Allerød kommune. Hetmars kritik går blandt andet på processkrivningens fokusering på elevrespons. Den danske forskning i procesorienteret skrivepædagogik er på lige fod med skriveforskningen i Norge inspireret af den kontekstorienterede skriveforskningsfase.

I de senere år er der opstået en nyere nordisk forskningstradition: Skriveforskning i et fagdidaktisk perspektiv. Den nye forskningstradition er rettet mod skriftbrug i fag og uddannelser samt mod elevernes udvikling af skrivekompetence i fag og gennem fag. I Danmark er det forskere fra Institut for Filosofi, Pædagogik og Religionsstudier ved Syddansk Universitet, der tegner den nye forskningstradition, som primært fokuserer på gymnasieskolen. Et af instituttets igangværende projekter er projektet *Faglighed og*

skriftlighed 2010-2014 (med den engelske titel: *Writing to Learn – Learning til Write*), som har til formål at belyse skriftens ændrede status i et læringsbiografisk perspektiv (http://www.sdu.dk/Om_SDU/Institutter_centre/lkv/Forskning/Forskningsprogrammer/fag_didaktik_laering/faglighed_og_skriftlighed/Projektbeskrivelse/1).

Projektet er teoretisk inspireret af blandt andet den engelsk-amerikanske forskningstilgang *New Literacy Studies* som er en sociokulturel og socialsemiotisk funderet forskningsretning indenfor skriveforskningen, der opfatter skrivning som en social praksis (Frydensbjerg Elf 2012). I en lang række etnografiske studier har *New Literacy Studies* undersøgt skriftbrugen i forskellige sociale miljøer. I blandt forskerne er den britiske professor David Barton, der foreslår, at literacy (skriftkyndighed) betragtes som en økologisk metafor (Barton 1994), det vil sige som et begreb, der betegner aktiviteter, der er indlejret i andre mentale og sociale aktiviteter.

I Danmark har vi ikke som i Norge et nationalt skrivecenter, men i 2006 blev Nationalt Videncenter for læsning – professionshøjskolerne oprettet på initiativ fra Undervisningsministeriet. Det overordnede mål for Videncenteret er styrkelsen af læse- og skrivekompetencer på nationalt plan samt medvirken til udvikling og vedligeholdelse af et nationalt fagmiljø på professionshøjskolerne (www.videnomlaesning.dk). Centerets primære arbejdsområde har indtil nu været forskningsprojekter med fokus på læsning, men der har i de senere år været et øget fokus på forskningsprojekter med interesse for skrivning. Blandt andet projektet om *Opdagende skrivnings betydning for læseindlæring*, hvis formål var at undersøge effekten af opdagende skrivning i forhold til afkodning, tekstkompetence og metabevisthed om sprog (Korsgaard 2010). Centerets nyeste projekt *Skivedidaktik på mellemtrinnet*, der er påbegyndt i efteråret 2012, har til formål at undersøge, hvordan et øget fokus på skrivning i grundskolens fag kan fremme elevernes skrivelyst og læseforståelse og dermed bane vejen for øget læring (<http://www.videnomlaesning.dk/projekter/skrivedidaktik-pa-mellemtrinnet/>).

Referencer

Barton, David (1994): *Literacy: An Introduction to the Ecology of Written Language*. Massachusetts, Blackwell Publishers.

Bundsgaard, Jeppe (2005): *Bidrag til danskfagets it-didaktik. Med særligt henblik på kommunikative kompetencer og på metodiske forandringer i undervisningen*. Ph.d.-afhandling. Danmarks Pædagogiske Universitet.

Dysthe, Olga (2005): *Ord på nye spor – indføring i procesorienteret skrivepædagogik*. Århus, Forlaget Klim.

Elbow, Peter (1973): *Writing Without Teachers*. New York, Oxford University Press.

Greene, Stuart & Ackerman, John M. (1995): "Expanding the Constructivist Metaphor: A Rhetorical Perspective on Literacy Research and Practice" I: *Review of Educational Research*. Vol 65, nr.4.

Hedeboe, Bodil & Polias, John (2000): "Et sprog til at tale om sprog. Om funktionel grammatik og genrepædagogik i Australien". I: K. Esman m.fl. (red.) *Dansk i dialog*. København, Dansklærerforeningen.

Hoel, Torlaug Løkensgard (1997): "Innoverretta og utoverretta skriveforskning og skriveteorier". I: L.S. Evensen & T.L. Hoel (red.): *Skriveteorier og skolepraksis*. Oslo, Landslaget for norskundervisning/Cappelen Akademisk Forlag. S. 3-44.

Humes, Ann (1983): "Research on the Composing Process" I: *Review of Educational Research*. Vol. 53, nr. 2. S. 201-216

Korsgaard, Klara (2010): *Opdagende skrivning – en vej ind i læsningen*. København, Dansklærerforeningens Forlag.

Krogh, Ellen (2003): *Et fag i moderniteten. Danskfagets didaktiske diskurser*. Ph.d.-afhandling. Dansk Institut for Gymnasiepædagogik. Syddansk Universitet.

Mulvad, Ruth (2012): "Forord af Ruth Mulvad." I: *Lad sproget bære. Genrepædagogik i praksis*. København, Akademisk Forlag.

Nystrand, Martin (2001): "Cultural Supports for Empirical Research on Writing". I: P. Coppock (red.): *The Semiotics of Writing: Transdisciplinary Perspectives on the Technology of Writing*. Bologna, Brepols. S. 115-135.

Smidt, Jon, Tønnessen, E.S. og Aamotsbakken, Bente (2011): "Tekster i bevægelse: Tekster, tegn og grunleggende ferdigheter" I: J. Smidt, E.S. Tønnessen og B. Aamotsbakken (red.): *Tekst og tegn. Lesing, skriving og multimodalitet i skole og samfunn*. Trondheim, Tapir Akademisk Forlag.

Henvisninger til hjemmesider:

www.skrivesenteret.no

http://www.sdu.dk/Om_SDU/Institutter_centre/Ikv/Forskning/Forskningsprogrammer/fag_didaktik_laering/faglighed_og_skriftlighed/Projektbeskrivelse/1

Lokaliseret den 8. januar 2013)

www.videnomlaesning.dk

<http://www.videnomlaesning.dk/projekter/skrivedidaktik-pa-mellemtrinnet/>.